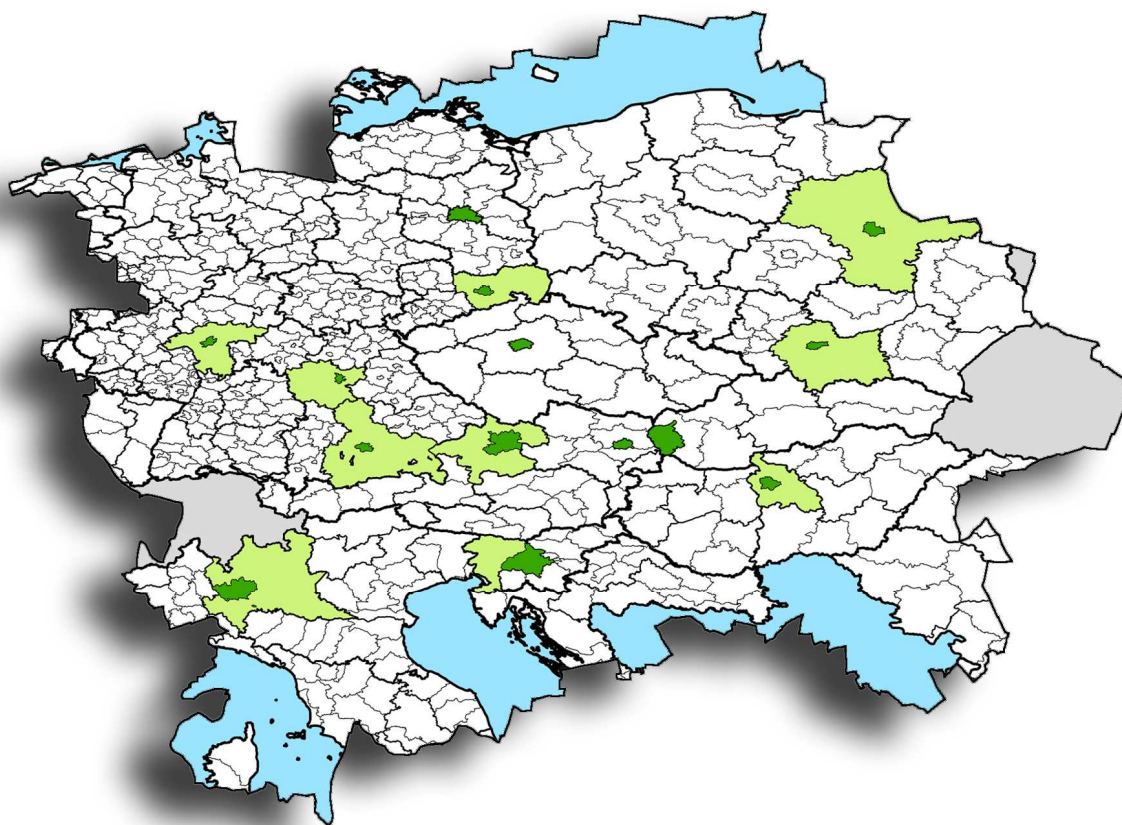

SROVNÁNÍ EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI EVROPSKÝCH REGIONŮ PODLE NUTS A KONSTRUKCE POROVNATELNOSTI HL. M. PRAHY A DALŠÍCH MĚST EU

Ing. Jiří Mejstřík

září 2011

Obsah:

Úvod

- 1. Srovnání podle NUTS 2**
- 2. Srovnání podle NUTS 3**
- 3. Srovnání pořadí regionů NUTS 2 a NUTS 3**
- 4. Vlivy změn vymezení velikosti území regionů na jejich ekonomickou charakteristiku**
- 5. Shrnutí**

Úvod

Praha je jedním z celkově velmi malého počtu velkých měst Evropy, jejichž území je současně shodné s územím NUTS 2*/ (tzv. oblast, resp. region soudržnosti v terminologii EU) a NUTS 3 (v ČR kraje). Volba tohoto vymezení znamená některé odlišnosti při porovnávání ekonomických nebo sociálních ukazatelů. V případě komparace na úrovni regionu/oblasti NUTS 2 je takové porovnání v rámci regionální statistiky Evropské unie pro Prahu příznivé. Jak by to však vypadalo, kdybychom porovnali ekonomickou výkonnost území Prahy podle jiného (detailnějšího) systému vymezení některých jiných velkých měst Evropy? Zejména pak těch, které jsou ve středoevropském prostoru pro Prahu konkurenční.

Pro mezinárodní srovnání ekonomické výkonnosti územních jednotek existuje však jen omezený soubor statistických ukazatelů. Mimo to vnitřní, historicky vzniklé podmínky jednotlivých zemí (charakter měny a její kupní síla, ceny, mzdy apod.) významně ovlivňují možnost srovnání makroekonomických dat (mj. i na regionální úrovni). Eurostat proto zpracoval jednotící metodický přístup, který umožňuje relativně objektivní komparaci pomocí jednotky **tzv. parity kupní síly – PPS (Power Purchasing Standard)**. Možnost srovnání podle PPS byla a je významná především v souvislosti s postupným rozšiřováním členských zemí Evropské unie. O tom, že tento ukazatel je považován za stěžejní, svědčí skutečnost, že na jeho základě jsou stanovovány některé základní dotační vztahy mezi rozpočtem Evropské unie a jednotlivým regiony. A to právě prioritně na úrovni NUTS 2 (v rámci EU je mezinárodní klasifikací územních jednotek pro statistické účely vymezeno 271 „regionů soudržnosti“ NUTS 2, z toho v ČR 8 s názvem „oblasti“.) Pokud jde o území na úrovni NUTS 3, jednotlivé státy EU (EU27) navrhly (resp. Eurostat pro statistické aj. účely EU přijal) celkem 1 303 územních jednotek, z toho 14 v případě České republiky (kraje). Již relace mezi počty územních jednotek podle jednotlivých úrovní – tj. mezi NUTS 3 a NUTS 2 v případě EU27 téměř 5krát více, v případě ČR pouze 1,8krát více - naznačuje odlišný přístup při vymezení těchto území v ČR.

Pro naše srovnání jsme využili nejaktuálnější údaje potvrzené Eurostatem, tj. za rok 2008^{1/}, o regionálním hrubém domácím produktu (HDP). Propočty jsou provedeny orientačně, Výsledky však jsou statisticky dostatečně reprezentativní a pořadí hodnocených regionů nemohou výrazněji ovlivnit.

Pro úplnost uvádíme, že konstrukce ukazatele HDP jako ilustrace ekonomické úrovně, má v odborných kruzích i své odpůrce. Tuto skutečnost je zapotřebí mít na zřeteli při interpretaci výsledků. Avšak jiný makroekonomický ukazatel, který by byl dostatečně uznávaný a rozšířený, zatím v oblasti mezinárodního regionálního srovnání ekonomické úrovně neexistuje.

***/ NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics (La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques)**

Klasifikace NUTS byla zavedena statistickým úřadem Evropských společenství (Eurostatem) ve spolupráci s ostatními orgány EU pro potřeby klasifikování jednotné, unifikované struktury územních jednotek. To znamená, že jde o vymezení územních jednotek pro statistické a analytické potřeby EU. Konstrukce klasifikace vycházela z jednotných metodických principů Eurostatu s přihlédnutím k administrativnímu uspořádání konkrétního státu. Rozlišuje se od úrovně NUTS 0 až po NUTS 3, tj. od území celého státu až po úroveň krajů (v ČR). Pro úplnost: bývalé územní jednotky NUTS 4 a NUTS 5 jsou podle nové klasifikace LAU 1 (v ČR okres) a LAU 2 (obec), pro tuto analýzu však nejsou relevantní.

^{1/} Eurostat, Newsrelease, 28/2011, únor 2011 a Eurostat Database, Regional economic accounts - ESA95, červen 2011

1. Srovnání podle NUTS 2

Hlavní město Praha, resp. region soudržnosti/oblast Praha (na úrovni NUTS 2) se již řadu let pohybuje na předních místech v pořadí regionální ekonomické výkonnosti publikované Eurostatem. V posledních sledovaných letech Praha ještě postoupila výše a zařadila se do skupiny regionů, které o více než 60, resp. 70 procentních bodů překračují průměr 27 členských zemí EU (v případě ukazatele HDP v PPS na 1 obyvatele). V roce 2008 potvrdila Praha své velmi dobré postavení 6. místem (v roce 2006 – 12. místo, v roce 2007 – 5. místo). Bratislava (resp. Bratislavský kraj) se rovněž v posledních letech výrazně zlepšila a v roce 2008 zaznamenala další výrazný postup a zaujala již 9. místo (rok 2006 – 19. místo).

Tabulka č. 1/1

Regionální hrubý domácí produkt (HDP), rok 2008, pořadí nejlepších 15 regionů NUTS 2

pořadí podle PPS/obyv.	NUTS 2 region soudržnosti	celkem v mil. PPS	na 1 obyv. v PPS	index EU27=100 PPS na 1 obyv.	celkem v mil. EUR	na 1 obyv. v EUR	index EU27=100 EUR na 1 obyv.
1	Inner London	259 406	85 800	343	266 982	88 300	353
2	Luxembourg	34 176	70 000	279	39 640	81 200	324
3	Région de Bruxell (capital)	57 332	54 100	216	64 190	60 600	242
4	Groningen	28 494	49 700	198	30 879	53 800	215
5	Hamburg	83 488	47 100	188	86 970	49 100	196
6	Praha	52 877	43 200	172	37 176	30 400	121
7	Île de France	490 946	42 000	168	558 330	47 800	191
8	Stockholm	82 668	41 800	167	97 005	49 200	196
9	Bratislavský kraj	25 657	41 900	167	16 899	27 500	110
10	Wien	68 722	40 900	163	75 049	44 600	178
11	Oberbayern (München)	175 226	40 500	162	182 535	42 200	168
12	Bremen	26 179	39 500	158	27 271	41 200	164
13	Utrecht	47 375	39 300	157	51 341	42 600	170
14	North Eastern Scotland...	17 709	39 300	157	18 226	40 400	161
15	Darmstadt (Frankfurt)	147 765	39 100	156	153 928	40 700	162
	European Union (27 zemí)	12 494 369	25 100	100	12 494 369	25 100	100

Zdroj: Eurostat

Purchasing Power Standard (PPS) – parita kupní síly je uměle vytvořená měnová jednotka používaná při mezinárodních srovnáních k vyjádření objemu ekonomických agregátů. Má za úkol objektivizovat jak ekonomickou výkonnost určitého teritoria, tak rovněž naznačuje některé výchozí vstupy pro hodnocení životní úrovně obyvatel země i jednotlivých regionů. Pro země bývalého „východního bloku“ je patrný vliv směnného kursu jejich měn, cenové hladiny srovnávaných výrobků a služeb a další specifické faktory pro tuto geopolitickou oblast Evropy (viz tab. č. 1/2 a další). **Přepočtení na PPS výrazně mění – posiluje a zlepšuje - pořadí územních jednotek těchto zemí (tj. bývalých socialistických), resp. jejich regionů a měst.**

Jednoznačně nejpříznivější pozici mezi regiony z postkomunistických zemí v rámci celé EU vykazují hlavní města rozděleného Československa – Praha a Bratislava. Rozdíl je však v tom, že

Praha i na úrovni NUTS 2 je územím (pouze) samotného města, kdežto region NUTS 2 Bratislavy tvoří území samotného města a území k městu přiléhající (Bratislavský kraj).

Pro zřetelnější ilustraci postavení Prahy jsme ještě vybrali údaje za několik regionů soudržnosti NUTS 2 jednak z ČR a jednak za ty, které jsou považovány vůči ní ve středoevropském prostoru za konkurenční. (viz tab. č. 1/2).

Tab. č. 1/2

Regionální hrubý domácí produkt (HDP), rok 2008, další konkurenční regiony NUTS 2

(V závorce u názvu regionu je uvedeno město, které je součástí vybrané skupiny měst potenciálně konkurujících Praze.²)

pořadí	NUTS 2	celkem v mil. PPS	na 1 obyv. PPS	index EU27=100 PPS	celkem v mil. EUR	na 1 obyv. EUR	index EU27=100 EUR	poměr PPS/EUR
6	Praha	52 877	43 200	172	37 176	30 400	121	1,42
9	Bratislavský kraj (Bratislava)	25 657	41 800	167	16 899	27 500	110	1,52
28	Mittelfranken (Nürnberg)	57 389	33 500	134	59 783	34 900	139	0,96
87	Zahodna Slovenija (Ljubljana)	25 717	27 300	109	20 795	22 000	88	1,24
95	Közép-Magyarország (Budapest)	78 054	26 800	107	51 208	17 600	70	1,52
125	Berlin	84 540	24 700	99	88 066	25 700	103	0,96
160	Mazowieckie (Warszawa)	115 468	22 200	89	78 056	15 000	60	1,48
	Dresden	35 768	21 800	87	37 260	22 700	91	
237	Dolnoslaskie (Wrocław)	43 609	15 200	60	29 479	10 200	41	1,48
248	Malopolskie (Kraków)	39 925	12 200	49	26 989	8 200	33	1,48
209	Střední Čechy	22 617	18 600	74	15 901	13 100	52	1,42
210	Jihovýchod	30 588	18 400	74	21 505	13 000	52	1,42
222	Jihozápad	20 487	17 100	68	14 403	12 000	48	1,42

Zdroj: Eurostat a propočty STR URM

Výkonnostní rozdíl na úrovni regionů soudržnosti činí mezi dvojicí regionů býv. ČSR (tj. Praha a Bratislavský kraj) a dalšími regiony, jejichž součástí jsou hlavní/velká města, několik desítek procentních bodů. Avšak i mezi těmito dalšími regiony jsou výraznější rozdíly. Zatímco regiony, jejichž centrem je Budapešť nebo Lublaň, průměr EU o několik procentních bodů přesahují, Varšava je výrazně pod tímto unijním průměrem. Tento stav je v rozhodující míře dán velikostí území připojeného k jeho „jádro“. Jak dále uvidíme, oblast připojená k centrálnímu městu jeho celkem vysokou výkonnost značně „rozřezává“, někdy téměř řádově. Berlín je pak zcela specifickou záležitostí danou historickým vývojem, zejména spojením Východního a Západního Berlína. Pro úplnost - zatímco české regiony relativně v roce 2008 stagnovaly, všechny uvedené vůči Praze konkurenční regiony si oproti předchozímu roku polepšily. Zmíněné velmi dobré postavení Prahy měřené ukazatelem HDP v PPS ohroženo nebylo (Bratislavský kraj se však výrazně přiblížil).

²Složení „měst konkurujících“ Praze může mít různou podobu podle hlediska hodnocení. Rovněž může jít nejen o konkurenci města, ale celého regionu. V našem případě jde o skupinu velkých měst středoevropského prostoru, které jsou považovány za konkurenční nebo potenciálně mohou Praze konkurovat. A to jak v jednotlivých, tak i skupinových městských/regionálních aktivitách. Z regionů uvedených v tabulce č. 1/1 sem patří regiony, jejichž územní součástí jsou města Mnichov, Bratislava a Frankfurt a Vídeň (ta však má jako Praha totožné území NUTS 2 i 3).

Z vývoje vybraných českých regionů/oblastí můžeme konstatovat, že se jejich úroveň celkem pravidelně a citelně posouvala blíž k unijnímu průměru, v roce 2008 však došlo ke stagnaci a dokonce minimálnímu zhoršení. Celkový (celostátní) příznivý vývoj vůči EU v posledním hodnoceném roce je odvozen od zlepšení Prahy a většiny moravských krajů. Ty nejlepší z regionů NUTS 2 v ČR zatím ztrácejí za průměrem EU téměř 30 procentních bodů, dostaly se ale k „magické“ hranici přijaté v rámci EU jako měřítko ekonomické kvality, tzn. k 75 % průměru EU (region Střední Čechy ji dokonce v roce 2007 překonal, v roce 2008 se propočty pohybují těsně pod touto hranicí). Většina regionů však stále zaostává za průměrem EU o cca 35 procentních bodů.

Od uvedené hraniční hodnoty 75 % se odvíjejí (resp. odvíjely) jak zařazení pod jednotlivé cíle podpory, tak z toho vyplývající diferencované finanční příspěvky ze společné pokladny EU jednotlivým regionům³. Tato hranice je určena pro programové období EU 2007-2013 a v současnosti je jedním z rozhodujících diskutovaných aspektů politiky soudržnosti EU pro období následující (tj. 2014-2020). Vzhledem k tomu jsou propočty v této oblasti mimořádně důležité (a zatím také nezastupitelné).

Poznámka:

Český statistický úřad publikoval koncem roku 2010 údaje o regionálním HDP v ČR vč. srovnání s odhadovaným průměrem EU (EU27=100) za rok 2009. Tyto údaje sice zatím Eurostat nepotvrdil, resp. nebyly upraveny dle průběžně prováděných metodických změn, přesto je z nich zřejmé, že v případě Prahy v roce 2009 byl trend nadprůměrného relativního růstu vůči průměru EU zachován a dokonce se i zrychlil (177,0 % průměru EU27). V absolutním vyjádření se však objemy za pražský region NUTS 2 snížily - např. u ukazatele HDP na 1 obyvatele v PPS ze 43,2 tis. v roce 2008 na 41,8 tis. v roce 2009. Tento pokles byl ale relativně výrazně nižší, než pokles celé EU27. Vývojové hodnoty tohoto ukazatele ilustrují dopady globální ekonomické krize, která však postihla jednotlivé země i regiony diferencované.

Praha i v roce 2009 „podržela“ celou ČR, neboť ČSÚ oznámila pro celou ČR stagnaci a v případě všech oblastí NUTS 2 (vyjma Jihozápadu) pokles vůči průměru EU.

Z údajů je rovněž zřejmý výše zmíněný „efekt“ přepočtu na paritu kupní síly. V případě regionů západní Evropy (resp. regionů ze zemí, které jsou již dlouhou dobu členy Evropské unie), v poměru mezi hodnotami uváděnými v eurech a PPS převažuje hodnota v eurech. Naopak v nových členských zemích bývalého „socialistického bloku“ je relace zcela opačná. Tak například ve skupině západoevropských zemí hodnota indexu daného poměrem mezi ukazateli „HDP/1 obyv./euro“ a „HDP/1 obyv./PPS“ činí v Německu 0,96; Rakousku 0,92, Holandsku 0,92 a

³ V období 2007—2013 sleduje regionální politika Evropské unie **tři cíle**, z nichž u dvou je výše finanční pomoci určována právě dosaženou úrovní regionálního hrubého domácího produktu na 1 obyvatele v jednotkách PPS:

- **Cíl Konvergence:** podpora hospodářského a sociálního rozvoje **regionů** na úrovni NUTS 2 s hrubým domácím produktem (HDP) na obyvatele nižším než 75 % průměru tohoto ukazatele pro celou Evropskou unii. Dále jsou k čerpání z tohoto cíle způsobilé **státy**, jejichž hrubý národní důchod (HND) na obyvatele je nižší než 90 % průměru tohoto ukazatele pro celou Evropskou unii. Tento cíl je financovaný z ERDF, ESF a FS a v **České republice** pod něj spadají **všechny regiony soudržnosti s výjimkou Prahy**.
- **Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost:** podpora regionů na úrovni NUTS 2 nebo NUTS 1, které přesahují limitní ukazatele pro zařazení do cíle Konvergence. Tento cíl je financovaný z ERDF a ESF a v **České republice** pod něj spadá **Praha**.
- **Cíl Evropská územní spolupráce:** podpora přeshraniční spolupráce regionů na úrovni NUTS 3 nacházejících se podél všech vnitřních a některých vnějších pozemních hranic a všech regionů úrovně NUTS 3 podél námořních hranic, které jsou od sebe obecně vzdáleny nejvýše 150 kilometrů. Dále je podporována meziregionální a nadnárodní spolupráce regionů. Tento cíl je financovaný z ERDF a v **České republice** pod něj spadají **všechny regiony**. (Na území hl. m. Prahy je užíván minimálně.).

Lucembursku dokonce 0,86. Na druhé straně hodnoty uvedeného indexu v případech středo- a východoevropských (postsocialistických) zemí činí např. na Slovensku 1,52 (propočty z údajů za období před zavedením eura); v Polsku 1,48; Česku 1,42; Maďarsku 1,52; ve Slovinsku 1,24. Tato diference se ale v roce 2008 výrazně snížila. Přesto přepočtení na PPS znamená „posílení“ ekonomické úrovně těchto zemí v průměru o 40-50 procentních bodů a posouvá některé centrální regiony „východu“ – na rozdíl od „eurového“ srovnání - do výkonnostní zóny „západu“ (nebo je alespoň k ní výrazně přibližuje).

Jak jsme uvedli, ukazatel „HDP/1 obyv. v PPS“ je měřítkem prosperity (výkonnosti), která určuje i finanční dotační vazby mezi regionem a zdroji Evropské unie. Do jaké míry bylo vymezení některých regionů v řadě sousedních zemí účelové, kdy došlo ke „smíchání“ ekonomicky vyspělých center s jejich méně rozvinutým okolním územím, ponecháme v tuto chvíli stranou. Hlavní město České republiky Praha je sice na žebříčku regionů NUTS 2 zásluhou takového vymezení velmi vysoko, z hlediska širších reálných regionálních vazeb se však jednoznačně blíží charakteru velké skupiny měst, které pro účely hodnocení ekonomické zralosti byly vymezeny ve větším územním rozsahu. O některých zřetelných odlišnostech vyplývajících z územní klasifikace pojednává následující text.

2. Srovnání podle NUTS 3

V případě klasifikace územních jednotek NUTS 2 jsme konstatovali, že ve velké části takto vymezených území, na rozdíl od Prahy, je začleněno společně území centrálního města (někdy i několika dalších velkých měst, tzn. silných urbánních subjektů nebo koncentrací) i jeho okolí většího nebo menšího rozsahu. V některých zemích toto rozdělení kopíruje historicky vzniklé správní území, někde byly tyto „regiony soudržnosti“ vytvořeny pro potřeby Evropské unie. Takové rozdělení však může mít významný vliv na ekonomickou charakteristiku těchto územních jednotek.

To dokumentují následující srovnání a propočty na úrovni nižší, tj. NUTS 3, ze kterých jsou NUTS 2 složeny. Jak jsme již uvedli, v případě České republiky jsou NUTS 3 kraje (13 krajů a kraj Hl. m. Praha), tzn. celkem 14 NUTS 3. Na území Evropské unie je takto vymezeno 1 303 územních jednotek NUTS 3.

Ani na úrovni NUTS 3 nevystupují největší evropská města vždy samostatně, přesto je na této úrovni možná podstatně přesnější komparace. Pořadí podle tohoto třídění je výrazně odlišné od pořadí NUTS 2. To se rovněž týká Prahy. Nejdříve uveďme pořadí prvních 20 územních jednotek NUTS 3 při využití shodného makroekonomického ukazatele, tj. HDP/1 obyvatele v PPS.

Tab. č. 2/1

Regionální hrubý domácí produkt (HDP), rok 2008, pořadí 20 nejlepších NUTS 3

pořadí podle PPS/obyv	Region NUTS 3 (data 2007)	na 1 obyv. v PPS EU27=100	index na 1 obyv. v PPS EU 27=100	HDP celkem v mil. PPS	HDP na 1 obyv. v EUR	index na 1 obyv. v EUR EU 27=100	HDP celkem v mil. EUR
1	Inner London – West	152 700	610	169 074	157 200	627	174 012
2	Arnhem/Nijmegen	83 800	335	19 605	90 800	363	21 246
3	München, Landkreis	81 600	326	25 872	85 000	339	26 951
4	Pirkanmaa	78 300	312	13 700	92 200	368	16 143
5	Frankfurt am Main, Kreisfreie Stadt	77 200	308	51 127	80 400	321	53 260
6	Paris	75 400	301	166 874	85 700	342	189 778

7	Wolfsburg, Kreisfreie Stadt	73 900	295	8 864	76 900	307	9 234
8	Schweinfurt, Kreisfreie Stadt	72 500	290	3 918	75 600	302	4 081
9	Regensburg, Kreisfreie Stadt	71 100	284	9 460	74 100	296	9 854
10	Hauts-de-Seine	70 700	282	109 832	80 400	321	124 907
11	Düsseldorf, Kreisfreie Stadt	70 100	280	40 848	73 000	291	42 552
12	Luxembourg (Grand-Duché)	70 000	279	34 176	81 200	324	39 640
13	Overing Groningen	64 400	257	23 902	69 800	279	25 902
14	Erlangen, Kreisfreie Stadt	59 800	239	6 276	62 300	249	6 538
15	Coburg, Kreisfreie Stadt	58 800	235	2 412	61 300	245	2 512
16	Ingolstadt, Kreisfreie Stadt	57 500	230	7 076	59 900	239	7 371
17	Passau, Kreisfreie Stadt	56 200	224	2 865	58 500	234	2 984
18	Ludwigshafen am Rhein, Kreisfreie Stadt	55 500	222	9 103	57 800	231	9 482
19	Ulm, Stadtkreis	54 900	219	6 696	57 200	228	6 976
20	Stuttgart, Stadtkreis	54 800	219	32 855	57 100	228	34 225
47	Hlavní město Praha	43 200	172	52 877	30 400	121	37 176

Zdroj: Eurostat

Londýn (resp. West – tj. část jeho vnitřní „Inner“ části) je opět na prvním místě (jde však o natolik specifickou oblast, že její komparace s jinými NUTS je dosti problematická). Významné však je, že v první dvacítky evropských regionů NUTS 3 je 13 německých! Doplnuje je pouze Paříž, Lucemburk, departement Hauts de Seine, tj. západní část prstence obklopujícího Paříž a v posledním hodnoceném roce 2008 zcela bezprecedentně zlepšené dva holandské regiony - souměstí Arnhem/Nijmegen (v roce 2007 na 298. místě) a Overing Groningen a finský Pirkanmaa (v roce 2007 na 324. místě!). Ve třetí desítky regionů NUTS 3 je dalších 6 německých. Jediným regionem v první patnáctce se shodným územím NUTS 2 a 3 je Lucemburk.

O velkých rozdílech odvíjejících se od konkrétního vymezení srovnávaných území svědčí fakt, že mimo již jmenovaný Lucemburk pouze několik dalších nejpriznivěji hodnocených NUTS 3 je součástí i nejvýkonnějších oblastí NUTS 2.

Přitom však již existují významné výkonnostní rozdíly i uvnitř oblastí NUTS 2 - v porovnání s průměrem EU. Tak například město Mnichov (Kreisfreie Stadt) se na úrovni NUTS 3 umístilo na 23. místě (index 213 % oproti průměru EU27), zatímco jeho okolí, resp. ostatní území mnichovského kraje/okresu (Landkreis), je výkonnostně výrazně lepší, vykázalo index dokonce 326 % a v pořadí NUTS 3 se zařadilo na 3. místo! To současně znamená, že zbývající území, které kompletuje NUTS 2 Oberbayern, vykazuje v průměru podstatně nižší hodnoty, neboť celkový průměr NUTS 2, jehož součástí jsou jmenované celky NUTS 3 – město Mnichov a okolí (Landkreis) - vykazuje uvedený ukazatele ve výši „pouze“ 162 % průměru EU27. Obdobně je tomu např. v případě Paříže (na úrovni NUTS 3). Město Paříž vykázalo index 301 % a část jeho okolí (Hauts-de-Seine) je s malým odstupem za ním s 282 %. To znamená, že průměr zbývající části dosahuje podstatně nižších hodnot, neboť celkový průměr za NUTS 2 Ile de France měl ve sledovaném roce hodnotu 168 %. Do třetice jako příklad velkých interních diferencí můžeme uvést

Londýn, resp. jeho vnitřní část Inner vystupující samostatně jako NUTS 2 (na této úrovni bezkonkurenčně nejlepší v EU – viz tab. č. 1/1). Jak je ale patrné z tabulky č. 2/1 týkající se úrovně NUTS 3, její dílčí územní segment West je sice zcela jednoznačně na 1. místě (v roce 2008 již 610 % průměru EU27), avšak část East se umístila na 35. místě se 188 % (což je výrazně nižší hodnota, i když stále mimořádně nadprůměrná).

Předchozí podrobnější rozbor ilustruje na konkrétních příkladech značné rozdíly, které vyplývají z „pouhého“ územního členění. K tomuto rozdělení, ač mělo svůj určitý metodologický základ stanovený Eurostatem, docházelo individuálně na národní úrovni a také jednotlivé státy je prosazovaly. Jak dále uvidíme, difference a tím také přesuny v pořadí regionu soudržnosti NUTS 2 (tj. oblastí) a NUTS 3 (tj. krajů) se týkají i České republiky, ale i jiných zemí bývalého bloku socialistických zemí.

Uveďme pro úplnost ještě údaje za vybrané regiony střední Evropy, které považujeme za největší konkurenty Prahy. Vyplývá z nich, že kraj Hlavní město Praha se v pořadí NUTS 3 v roce 2008 posunul, na 47. místo v první padesátce.

Tab. č. 2/2

Regionální hrubý domácí produkt (HDP), rok 2008, další konkurenční NUTS 3

Pořadí podle HDP/PPS/ 1 obyv.			Region NUTS 3 (data 2008)	PPS na 1 obyv. /rok	index PPS na 1 obyv. EU27=100	celkem mil. PPS
2006	2007	2008				
16	18	23	München, Kreisfreie Stadt	53 400	213	70 408
46	43	46	Nürnberg, Kreisfreie Stadt	44 500	178	22 410
64	52	47	Hlavní město Praha	43 200	172	52 877
76	70	57	Bratislavský kraj	41 800	167	25 657
58	61	59	Miasto Warszawa	41 600	166	71 117
94	76	66	Linz-Wels	41 000	163	22 364
65	68	67	Wien	40 900	163	68 722
77	85	88	Milano	37 600	150	147 378
115	128	102	Budapest	35 800	143	61 145
180	169	159	Osrednjeslovenska (Ljubljana)	32 300	129	16 669
217	247	290	Dresden	28 800	115	14 676
532	520	501	Berlin	24 700	99	84 540
970	928	860	Jihomoravský kraj	19 600	78	22 437
946	895	938	Středočeský kraj	18 600	74	22 617
947	927	1016	Plzeňský kraj	17 200	69	9 702

Zdroj: Eurostat

Postavení některých regionů je stabilnější, u jiných dochází k většímu či menšímu přesunu v pořadí. Uvedené údaje za roky 2006 až 2008 potvrzují již několik let platný trend – postup na vyšší místa regionů/měst ze zemí bývalého socialistického bloku a naopak stagnaci nebo i mírný pokles regionů/měst v některých západoevropských zemích. Rovněž však dochází ke změnám na špičce žebříčku (viz komentář k Tab. č. 2/1).

Nejvýraznější posun v posledních sledovaných letech byl zaznamenán u Bratislavy (Bratislavského kraje) a Prahy, zřetelně si polepšily Budapešť, Lublaň (spolu s okolním regionem) a také rakouský region Linec-Wels. Pořadí dalších stagnuje a případné poklesy nejsou zatím kritické, naopak v případě Varšavy nebo Vídně stabilní postavení odpovídá i jejich stabilitě ve skupině úspěšných měst.

Vyjma Prahy se ostatní kraje České republiky umístily v druhé polovině resp. poslední třetině pořadí. „Magickou“ hranici 75 % průměru EU27 v roce 2008 překročil pouze Jihomoravský kraj. Mimo Středočeský kraj (který však v roce 2007 hranici 75 % překročil) ostatní kraje za uvedeným výkonnostním prahem výrazně zaostávají.

Je zřejmé, že dílčí údaje za tři roky nemohou plně vystihnout stabilitu pozice na ekonomickém regionálním trhu. Přesto i uvedená data naznačují, jak se vyvíjí výkonnost jednotlivých lokalit a bude zajímavé sledovat změny v pořadí, které nesporně přinese současná recese, která má i závažný územní charakter.

Údaje uvedené v tab. č. 2/2 a zejména pak v následujících komparativních tabulkách č. 3/1 a č. 3/2 jasně ukazují, jaký vliv má odlišné vymezení jednotlivých úrovní územních jednotek (regionů) v různých zemích EU. Stanovení ekonomického (resp. i sociálního, správního aj.) prostoru a vytvoření konstantních územních jednotek je zcela zásadní, neboť jejich ekonomický charakter je mimo jiné základním východiskem pro diferencovanou distribuci finančních unijních zdrojů (v rámci regionální politiky soudržnosti Evropské unie).

3. Srovnání pořadí regionů NUTS 2 a NUTS 3

V této části stručně srovnáme pořadí v rámci regionální struktury Evropské unie, která se odvíjí od jejich územní velikosti, abychom dostatečně ilustrovali odlišnosti dané vymezením jednotlivých typů regionů. Účelem takové komparace je i identifikace některých regionálních charakteristik, které mohou být využity jako informační vstupy pro formulaci správného regionálního managementu. Proto se v této části již zaměřujeme na města, která jsou nebo mohou být potenciálním konkurentem Prahy na středoevropském „trhu metropolí“.

Tab. č. 3/1

Porovnání pořadí konkurenčních měst jako NUTS 3 a NUTS 2 (kde jsou jeho součástí), rok 2008; hrubý domácí produkt (HDP) v PPS

NUTS 3				NUTS 2			
pořadí podle HDP/PPS/obyv	Region NUTS 3 (data 2007)	HDP na 1 obyv. v PPS EU27=100	HDP na 1 obyv. v PPS	pořadí podle HDP/PPS /obyv	Region NUTS 2 (data 2007)	HDP na 1 obyv. v PPS EU 27=100	HDP na 1 obyv. v PPS
5	DE712 Frankfurt am Main, Kreisfreie Stadt	308	77 200	15	DE71 Darmstadt	156	39 100
23	DE212 München, Kreisfreie Stadt	213	53 400	11	DE21 Oberbayern	162	40 500
46	DE254 Nürnberg, Kreisfreie Stadt	178	44 500	28	DE25 Mittelfranken	134	33 500
47	CZ010 Hlavní město Praha	172	43 200	6	CZ01 Praha	172	43 200
57	SK010 Bratislavský kraj	167	41 800	9	SK01 Bratislavský kraj	167	41 800
59	PL127 Miasto Warszawa	166	41 600	160	PL12 Mazowieckie	89	22 200
67	AT130 Wien	163	40 900	10	AT13 Wien	163	40 900

88	ITC45 Milano	150	37 600	30	ITC4 Lombardia	135	33 900
102	HU101 Budapest	143	35 800	95	HU10 Közép-Magyarország	107	26 800
159	SI021 Osrednjeslovenska (Ljubljana)	129	32 300	87	SI02 Zahodna Slovenija	109	27 300
290	DED21 Dresden Kreisfreie Stadt	115	28 800	167	DED2 Dresden	87	21 800
501	DE300 Berlin	99	24 700	125	DE30 Berlin	99	24 700
683	PL211 Miasto Kraków	87	21 900	248	PL21 Malopolskie	49	12 200

Zdroj: Eurostat

Poznámka:

Vymezení regionů, tzn. určení území připojeného k centrálnímu městu (příp. skupině velkých měst) může mít ve většině případů (stát od státu) jinou, individuální motivaci a s tím související metodický přístup k tomuto vymezení. Ve svých důsledcích to znamená odlišnou (v některých případech výrazně) relaci ve velikosti území, v počtu obyvatel nebo jinou charakteristiku jádrového města (měst) a započítávaného okolí. Uvedené údaje však dostatečně dokumentují záměr tohoto rozboru spočívající v ilustraci rozdílných přístupů vymezení statistických územních jednotek a jejich dopadů.

Při srovnání údajů za obě území je třeba respektovat, že na úrovni NUTS 2 je vymezeno 271 regionů soudržnosti a na úrovni NUTS 3 to je už 1303 územních jednotek, tzn. zhruba 5krát více. Proto je v tab. č. 3/2 uveden orientační propočtení indexů, které jsou konstruovány jako poměr pořadí z celkového počtu jednotlivých NUTS (podle ukazatele HDP/PPS/obyv.)

Tab. č. 3/2

Porovnání pořadí konkurenčních měst jako NUTS 3 a/nebo jako NUTS 2, kde jsou jeho součástí – indexy v jednotlivých skupinách NUTS (pořadí/počet NUTS x 100), r. 2008

NUTS 3	pořadí	index	NUTS 2	pořadí	index
DE712 Frankfurt am Main, Kreisfreie Stadt	5	0,4	DE71 Darmstadt	15	5,5
DE212 München, Kreisfreie Stadt	23	1,8	DE21 Oberbayern	11	4,1
DE254 Nürnberg, Kreisfreie Stadt	46	3,5	DE25 Mittelfranken	28	10,3
CZ010 Hlavní město Praha	47	3,6	CZ01 Praha	6	2,2
SK010 Bratislavský kraj	57	4,4	SK01 Bratislavský kraj	9	3,3
PL127 Miasto Warszawa	59	4,5	PL12 Mazowieckie	160	59,0
AT130 Wien	67	5,1	AT13 Wien	10	3,7
ITC45 Milano	88	6,8	ITC4 Lombardia	30	11,1
HU101 Budapest	102	7,8	HU10 Közép-Magyarország	95	35,1
SI021 Osrednjeslovenska (Ljubljana)	159	12,2	SI02 Zahodna Slovenija	87	32,1
DED21 Dresden, Kreisfreie Stadt	290	22,3	DED2 Dresden	167	61,6
DE300 Berlin	501	38,5	DE30 Berlin	125	46,1
Miasto Kraków	683	52,4	PL21 Malopolskie	248	91,5
Celkem NUTS 3	1303	x	Celkem NUTS 2	271	x

Zdroj: Eurostat, propočty STR URM

Zahrnutí území v okolí města (měst) v některých případech výrazně ovlivňuje jejich pořadí při porovnávání ekonomické výkonnosti. V několika málo případech pak silné industriální okolí může pořadí dokonce vylepšit, u měst-regionů potenciálně konkurujících Praze jde však o nepodstatné změny (výjimkou je např. Mnichov, jehož okolní region „Landkreis“ se mezi NUTS 3 umístil jako třetí nejlepší). Nejvýznamnější poznatky srovnání pořadí podle NUTS můžeme shrnout takto:

- Největší posun, resp. rozdíl vykazuje ve vybrané skupině měst (městských regionů) Varšava. Zatímco Varšava jako součást většího NUTS 2 je v druhé polovině pořadí s 89 % průměru EU27, v případě jejího vlastního hodnocení (NUTS 3) je v první stovce (dokonce mezi prvními 5 % těchto územních jednotek) a s Prahou a Bratislavou vytváří na této regionální úrovni silnou skupinu, jež překračuje průměr EU o více než 65 % (tabulka č. 3/1). Varšava i Bratislava v roce 2008 přestihly v případě tohoto makroekonomického ukazatele (tj. PPS/byv.) i Vídeň.
- Obdobně je tomu v případě Budapešti. Na úrovni NUTS 2 nepatří region, který tvoří hlavní město Maďarska a jeho široké okolí, ani mezi třetinu „nejbohatších“, ale samostatné vyhodnocení Budapešti ji řadí mezi 10 % nejlepších (více než 140 % průměru EU). Důvodem je zejména zlepšení v roce 2008.
- Podobná tendence jako u Varšavy a Budapešti je zřejmá i v případě hlavního města Slovinska – Lublaně (a v případě dalších polských nebo maďarských měst).
- Zvláštním případem je Berlín, který (shodně jako Praha) má vymezené stejné území jako NUTS 2 i jako NUTS 3. Po dramatickém poklesu výkonů ekonomické základny města koncem minulého a na přelomu 21. století – jak ve východní, tak západní části – se Berlín propadl pod průměr EU, pokud jde o ukazatel regionálního HDP v PPS. A to jako jediné hlavní město členského státu EU. Přes následující dílčí zlepšení, údaje vykázané za rok 2008 tuto pozici potvrzují.
- Ostatní německá města (zahrnutá mezi konkurenty Prahy) jako samostatné územní jednotky potvrzují velmi dobrou výkonnost těchto regionálních jader (viz rovněž údaje v tab. č. 2/1 a 2/2). Rozdíly mezi úrovněmi NUTS jsou však malé jen zdánlivě a činí (zejména v případě území býv. NSR) mnoho desítek procentních bodů s extrémem v případě města Frankfurtu resp. regionu NUTS 2 Darmstadt.
- Oproti uvedeným německým městům/regionům jsou rozdíly v případě NUTS 3 Milán a NUTS 2 Lombardie v podstatě minimální a potvrzují vysokou výkonnost celého regionu soudržnosti, jehož je Milán součástí (při respektování specifik územního vymezení tohoto města a regionu – viz část 4.)
- Postavení Bratislavy je ovlivněno tím, že vystupuje v obou případech (tj. NUTS 2 i 3) jako součást totožného území tzn. Bratislavského kraje. Vzhledem k faktu, že i „doplňkové“ území hlavního města Slovenské republiky má dobrou ekonomickou kvalitu, celkové postavení v obou pořadích se v podstatě nemění. Určitý vliv na toto „narovnání relace“ má také výrazný meziroční posun tohoto správního, resp. ekonomického územního celku-regionu, kdy mezi roky 2006 a 2008 na žebříčku NUTS 3 postoupil o 19 míst (v pořadí NUTS 2 o 10 míst). Umístění tohoto regionu má přesto něco společného s výsledky za Vídeň i Prahu. Jediná tato 3 města z vybraných velkých středoevropských měst vykazují lepší umístění v případě NUTS 2 než v případě pořadí NUTS 3.
- Situace Prahy a Vídně je totožná - území obou měst se shoduje na úrovni NUTS 2 i NUTS 3. Tím se liší od Bratislavy. **V případě Prahy i Vídně to však ukazuje na jistou deformaci způsobenou takovým vymezením. Aniž by se jakkoliv změnila velikost nebo charakter území, dochází na úrovni NUTS 3 k výraznému poklesu v pořadí, a to o cca 40-50 míst. V těchto případech totiž nelze hovořit o vlivu vztahu město - okolní region. Právě této diference a jejím příčinám (i důsledcům) by měla být věnována zvýšená pozornost.**
- Opačným příkladem jsou zejména (krajská, zemská) německá města. Ta jsou součástí NUTS 2, ale v případě NUTS 3 vystupují samostatně. Na této úrovni (tj. NUTS 3)

předstihují Prahu (i Vídeň) ve velkém počtu, některých případech i o desítky procentních bodů regionálního HDP/PPS/obyv. A navíc dalších cca 15 evropských měst (tj. na úrovni 50. až 60. místa) zaostávalo v tomto ukazateli za Prahou jen o 5 až 10 procentních bodů.

4. Vlivy změn vymezení velikosti území regionů na jejich ekonomickou charakteristiku

4.1 Současná demografická situace konkurenčních měst a regionů

V hodnocení ekonomické výkonnosti velkých evropských měst mohou existovat významné rozdíly, jak vyplývá z předchozího textu. Na příkladu Prahy vytvořme jednoduchou konstrukci možných dopadů změn ve vymezení velikosti hodnoceného území. Nejprve však několik údajů ilustrujících vztah mezi velikostmi centrálního města a sousedícím územím, které tvoří územní jednotku-region využívaný ke statistickému hodnocení. Jde o základní relace podle počtu obyvatel.

Tab. č. 4

Orientační srovnání velikosti vybraných měst a regionů (tzv. skupina měst konkurujících Praze), rok 2008

město	počet obyvatel v tis. osob			podíly v %		
	NUTS 2	NUTS 3	město samotné	NUTS 3/ NUTS 2	město samotné/ NUTS 3	město samotné/ NUTS 2
Praha	1 223	1 223	1 223	100,0	100,0	100,0
Mnichov	4 324	1 319	1 319	30,5	100,0	30,5
Norimberk	1 713	503	503	29,4	100,0	29,4
Berlín	3 424	3 424	3 424	100,0	100,0	100,0
Frankfurt	3 783	662	662	17,5	100,0	17,5
Drážďany	1 642	510	510	31,1	100,0	31,1
Milán	9 693	3 919	1 296	40,4	33,1	13,4
Budapešť	2 911	1 707	1 707	58,6	100,0	58,6
Vídeň	1 681	1 681	1 681	100,0	100,0	100,0
Varšava	5 196	1 708	1 708	32,9	100,0	32,9
Krakov	3 283	756	756	23,0	100,0	23,0
Lublaň	943	516	276	54,7	53,5	29,3
Bratislava	614	614	429	100,0	69,9	69,9

Zdroj: údaje z Eurostatu, národních a městských statistik, propočty STR URM.)

Přehled dokládá rozdílný přístup regionálního vymezení v různých zemích EU. Česká republika postupovala v případě Prahy víceméně „západním způsobem“ - území hlavního města je totožné s územím regionu soudržnosti NUTS 3, resp. v některých případech i vyšší úrovně NUTS 2. Tak je tomu i v případě Vídně nebo Berlína. Není však možné pominout rozdíl v absolutní velikosti mezi nimi a Prahou, v případě Vídně i významný rozdíl relace „město/celá země“ (Praha 11 % počtu obyvatel ČR, Vídeň 20 % Rakouska).

Na druhé straně regiony kolem hlavních měst Budapešti a Varšavy, ale také Bratislavy jsou územně koncipovány zcela odlišně. Budapešť tvoří jen necelých 60 % počtu obyvatel „ostře sledovaného“ regionu NUTS 2, Varšava dokonce jen jednu třetinu. Město Bratislava sice zajišťuje přes 70 % počtu obyvatel NUTS 2, ale jako jedno z mála velkých měst své okolí uvádí i na úrovni vymezení NUTS 3.

Existují však ještě výraznější odlišnosti. Z našeho vybraného souboru konkurenčních měst sem patří zejména Frankfurt a Milán s pouhým cca 15% podílem města na počtu obyvatel regionu soudržnosti

NUTS 2 a německá města Mnichov, Norimberk, Drážďany, která spolu s Lublaní představují jen 30% podíl.

4.2 Změny územního vymezení Prahy a okolí – demografické dopady a vliv na charakteristiku ekonomické výkonnosti

Pro potřebu této analytické konstrukce vymezení území jsme zavedli název „pražský region“ u první „malé“ varianty, resp. „pražský-středočeský region“ u druhé „maximální“ varianty. Údaje jsou v co největším rozsahu vztaženy k roku 2008.

1. varianta - „pražský region“

Region tvoří území hl. m. Prahy a okresů Praha-východ a Praha-západ.

Předpokládáme, že výkonnost obou okresů dosahuje průměru Středočeského kraje.

- Souhrn počtu obyvatel obou okresů činí 240,2 tis. osob, tj. 19,7 % obyvatel Středočeského kraje (střední stav).
- Vztaženo k ukazateli výkonnosti - 19,7 % regionálního HDP v běžných cenách (PPS) Středočeského kraje činí 4 450,6 mld.
- Souhrn HDP Prahy a vybraných 2 okresů představuje 57 270,6 mld.
- Souhrn počtu obyvatel Prahy a obou okresů je 1 465,5 tis. osob.
- Objem HDP na 1 obyvatele sloučeného území (tj. *Praha a oba okolní okresy*) za rok (2008) činí 39 079 PPS.

Hrubý domácí produkt ve výši 39 079 PPS na obyvatele by takto vymezený region/oblast na úrovni NUTS 2 posunul na nižší místo, než je nyní samotná Praha – z 6. na zhruba 15. ***Vytvořený statistický územní celek by se pak pohyboval na úrovni 155 % průměru EU.*** Kdybychom tuto konstrukci aplikovali i pro vymezení NUTS 3 (což by však např. proti Bratislavě, resp. Bratislavskému kraji zasáhlo do celistvosti správních celků – krajů), potom by Praha (pražský region) klesl ještě výrazněji – na téměř 80. místo (cca 20 míst za Bratislavským krajem).

I v případě, že výkonnost přiřazených okresů Praha-východ a Praha-západ by se pohybovala pod průměrem kraje, s velkou pravděpodobností by snížení znamenalo pokles jen pod 150 % unijního průměru.

2. varianta – „pražský-středočeský region“

Region tvoří území Prahy a Středočeského kraje.

- Počet obyvatel obou krajů dohromady činí 2 442,0 tis. osob.
- Souhrn HDP Prahy a Středočeského kraje (oblast/region Střední Čechy) představuje 75 412,0 mld. (v PPS).
- Objem HDP v PPS na 1 obyvatele sloučeného území za rok činí 30 881.

Uvedenou hodnotou HDP 30 881 PPS by se takto vytvořená územní statistická jednotka „pražský-středočeský region“ propadl ve srovnávaném roce 2008 na 42. místo v pořadí 271 regionů NUTS 2. ***Itakto koncipovaný region soudržnosti by však překračoval o téměř 25 % průměr tohoto ukazatele za celou EU.*** Tento fakt – přes snížení o 50 procentních bodů proti individuálnímu hodnocení Prahy - potvrzuje skutečně silné postavení hlavního města ČR (172 % průměru EU), ale také již zmiňovanou lepší se pozici Středočeského kraje (oblasti Střední Čechy).

Na závěr ještě konstatování, že přiřazení dalších provozně nebo ekonomicky logických území či správních částí Středočeského kraje k hlavnímu městu v podstatě znamená, že takto vymezený územní celek by vždy byl výrazně nad úrovní průměru EU (tj. 100 %). Podle našeho odhadu by dosahoval hodnot v rozmezí 120 až 135 %.

5. Shrnutí

Ukazatel (HDP na 1 obyv.), podle kterého se stanoví míra regionální podpory z finančních zdrojů Evropské unie, vyvolává některé závažné výhrady. Zatím však nebyl nahrazen žádným jiným vhodnějším, resp. všeobecně přijímaným ukazatelem. Proto je i základem pro hodnocení v této stručné analýze. (Přesto považujeme za potřebné formulovat co nejdříve názor na ekonomickou úroveň regionu, tj. vymezené územní jednotky i za použití dalších makroekonomických ukazatelů, např. užitého HDP nebo vytvořeného HDP na 1 zaměstnaného. Pro takovou komparaci jsou v současné době shromažďovány potřebné údaje.)

Ekonomické postavení Prahy jako regionu soudržnosti bylo a je doposud podle uvedeného ukazatele (HDP/PPS/1 obyv.) v rámci Evropské unie mimořádně příznivé. Tato dobrá pozice je ale do určité míry ovlivněna vymezením jeho území. Zejména na úrovni statistické územní jednotky NUTS 2, která je základním měřítkem ekonomické výkonnosti regionů a od které se odvíjí i finanční podpora ze zdrojů EU (především strukturálních fondů). Jen výjimečně totiž v EU vystupuje samotné území města (což je případ Prahy) jako region soudržnosti na této úrovni – NUTS 2; ve většině případů je naopak složen z centrálního města a jeho okolí, které může být někdy značně velké (několik krajů, departmentů, vojvodství...).

Varianty úprav území hl. m. Prahy jako regionu soudržnosti NUTS 2, tj. jeho zvětšení o část území Středočeského kraje, ukazují na dílčí (v některých variantách zřetelný) pokles v absolutním vyjádření i při srovnání jeho ekonomické výkonnosti s průměrem Evropské unie. Nutno však konstatovat, že v podstatě **při jakékoliv úpravě vymezení, tj. zvětšení území zahrnutého v rámci Středočeského kraje, hodnota používaného ukazatele (HDP/PPS/1 obyv.) vždy výrazně překročí průměr EU.**

Důsledky stávajícího územně statistického vymezení, je přesto nezbytné podrobněji vyhodnotit, a to i s vědomím stability územně správní struktury ČR. Jde zejména o úroveň NUTS 3, z jejichž charakteristik vyplývá, že řada evropských měst dosahuje lepší ekonomickou výkonnost na 1 obyvatele než Praha. Zde by bylo možné hledat východiska pro formulaci pozice hlavního města České republiky jako regionu soudržnosti při projednávání budoucích finančních vazeb na zdroje EU.

Uvedený rozbor je jen vstupním informačním rámcem. Nezabýváme se v něm například odvětvovou strukturou vytvořeného HDP nebo i postavením Prahy a dalších českých regionů při použití jiných srovnávacích finančních jednotek, než je parita kupní síly. Některé tyto aspekty budeme sledovat v další fázi regionální analýzy.